

Merkkitapaus vapaan sivistystyön tieteellisen tutkimuksen historiassa

Juha Sihvonen 1996. Sivistystä kaikille valituille? Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A. vol. 519.

Ensimmäisen vapaata sivistystyötä käsittelevän akateemisen väitöskirjan julkaisi Helsingin yliopistossa Matti Wilkska vuonna 1936. Nimi oli *Kansanopistoatteen kehitys Suomessa vuosina 1868-1892*. Toisen kansanopistotoimintaa kosketellut väitöskirja saatiin, kun Pauli Siljander väitteli vuonna 1982 Oulun yliopistossa aiheenaan *N.F.S. Grundtvigin sivistysnäkemys ja kansanopiston tehtävä*.

Ajallisesti näiden kahden tutkimuksen väliin sijoittuu Aulis Alasen väitös Tampereen yliopistossa vuonna 1969. Hänen tutkimuksensa *Edistävä ja viihdyttävä opintokerhotoiminta* on tietääkseni edelleenkin ainoa puheena olevaa työmuotoa käsittelevä väitöskirjatutkimus. Kun nyt Valkeakosken työväenopiston rehtori Juha Sihvonen on julkaissut kansalaisopistotoimintaa koskevan väitöskirjan (ja pääsee sen ansiosta eroon inhoamastaan tittelistä "Tampereen lisuri"), on kaikkia kolmea perinteistä vapaan sivistystyön muotoa käsitelty väitöskirjatutkimuksen tasolla.

Juha Sihvosen väitöskirja on siis merkkitapaus vapaan sivistystyön akateemisen tutkimuksen historiassa ja sellaisena kulttuuriteko. Opistotoiminnan huomattavan laaja kenttätyö, määrä, ei ole aikaisemmin in-

nostanut ketään tieteellisesti tutkimaan sen historiaa, murrok- sia tai laatua.

TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Juha Sihvosen väitöskirjan *Sivistystä kaikille vai valituille? Kansalaisopistotoiminnan kehitys vapaasta kansanvalistustyöstä maksupalveluun* (287 s.) teema ei voisi yhteiskunta- ja koulutuspoliittisesti olla ajankohtaisempi tai muutoinkaan parempi.

Juha Sihvosella on hyvä koulutus, kaksi eri alan tutkintoa, sekä verrattain pitkä kokemus siitä opistotyöstä, jonka hän on valinnut tutkimusaiheekseen. Sihvonen ei mitenkään peittele kiintymystään tähän instituutioon, ja arkihavainnoista tiedämme, että mitä suurempi kiintymyksemme johonkin on, sitä vaikeampi meidän on olla objektiivisia. Tämä sudenkuoppa voi vaania myös tutkijaa.

Pääotsikko virittää *ongelmakeskeisen läbestymistävän*, kun taas alaotsikko antaa oikeuden odottaa *historiallista käsittelyotetta*. Kahden otsikon kokonaisuus viestii tutkimuksen käteen ottavalle lukijalle heti selvästi sen, mitä tutkimuksessa käsitellään. Tutkija käyttää työssään myös historia-aineistoja sekä luo niiden ja kyselymenetelmänsä tuotosten tuloksena uuden dokumentin, jolla hän haluaa vaikuttaa meihin aikalaissiinsa.

Juha Sihvonen kirjoittaa näyttävän ilmavasti ja selkeästi. Hänellä on taito viedä asiaa etenpäin, teksti etenee kiintoisasti. Se kertoo luontaisen kyvyn lisäksi sen, minkä lähdeluettelo osoittaa todeksi: Kirjoittajalla on runsaasti positiivista ilmausrutiinia luovaa julkaisuutoimintaa jo ennen väitöskirjaa.

Kuitenkaan Juha Sihvonen ei kirjoita laiskalle lukijalle. Hänen sanontansa on niin tiivistä, jokainen sana harkitusti täynnä merkityssisältöä, ettei lukijalle jää mahdollisuutta 'lepoon' löysempien tekstijaksojen aikana. Kaikella, mikä on kirjoitettu, on perustelunsa - mitään ei voisi jättää pois eikä liioin mitään tarvita yleensä lisääkään. Siinä se on.

Olen seurannut Juha Sihvosen tutkimuksen edistymistä niin tiiviisti, kuin se on ollut mahdollista. Se, että Juha Sihvonen piti yllä tutkimuksessa sellaista vauhtia, mikä maratoonarille sopiikin, oli oikea ratkaisu; moni työn ohessa tekeillä ollut väitöskirja on jäänyt haaveeksi. Mutta ehkä maratoonarikin meni kolmessa viimeisessä luvussa vähän hapoille. Ei kerta kaikkiaan ollut voimia enää puristaa sentasoista loppua työlle, mihin asianomaisen tiedetään pystyvän.

METODI

Kirjoittaja ilmoittaa selkeästi käyttäneensä tutkimuksessaan kahta metodia, histori-

allis-geneettistä ja asiantuntija-kyselyä, ja tältä esittelemältään pohjalta hän työnsä suorittaa-kin.

Jos rima asetettaisiin niin, että kasvatuksen historiaa voisi tieteellisesti tutkia vain sellainen henkilö, jolla on sekä historioitsijan että kasvatustieteilijän tutkijan kelpoisuus, tältä alueelta tulisi tutkimusta vieläkin vähemmän kuin mitä nyt tapahtuu. Näin ollen Juha Sihvosen tapauksessa on kohtuullista asettaa historiatiiteelliset vaateet alemmaksi kuin muut häneltä odotettavat näytöt. Tästäkin huolimatta historiallisen metodin esittely ja käyttö antavat aiheen joihinkin huomautuksiin.

Vaikka olisin mielipiteineni yksin, kyseenalaistaisin vahvasti Sihvosen tavan valita 'otoksensa'. Mielestäni olisi pitänyt valita tilastollisesti edustava otos rehtorikunnasta. Sen sijaan tutkija on päätenyt valitsemaan 'opistoaktiiveina' pitämänsä ryhmän kollegoja. Pahinta ei ole se, että Sihvonen ei riittävän selkeästi määrittelle tätä 'liian edustavaa' otosjoukkoa tutkimuksellisesti. Mahdollisuudeksi jää, että satunnaisotos olisi antanut toisen tuloksen - tieteellisesti ei voi sanoa muuta. Tuntien verraten hyvin valikoidut vastaajat väitän, että satunnaisotannalla näin olisi todellakin jossakin määrin käynyt.

Tutkijan metodista valmiutta olisi lisännyt se, että hän olisi perehtynyt - sen lisäksi mitä hän jo nyt on tehnyt - eräisiin ulkomaisiin perusteoksiin, kuten Stephen Isaac - William B. Michaelin *Handbook in Research and Evaluation for Education and the Behavioral Sciences* (1981/1990) sekä Sharan B. Merriam and Edwin L. Simpsonin *A Guide to Research for*

Educators and Trainers of Adults (1984).

Ilman että tutkija siitä itse tekee numeroa hänen työssään on runsaasti piirteitä toimintatutkimuksesta. Sen eräänä tunnuspiirteenä on se, että tutkija on itse mukana siinä toiminnassa, jota hän tutkii. Jos tutkija olisi käyttänyt tietoisesti toimintatutkimuksen lähestymistapoja, hänen tutkimusasetelmansa olisi selkiytynyt. Kun vastaväittäjä totesi väitöstilaisuudessa, että tutkimuksen ansiot eivät ole metodologisella puolella, se ei aivan pidä paikkaansa. Kyllä Sihvonen itse asiassa soveltaa sellaista 'tutkijan mukaan menemisen, tiettyjen arvojen tunnustamisen, osallisuuden ja solidaarisuuden' metodia, joka ei tietääkseni ole tavanomainen Suomessa ja jota kaikki tutkijat eivät suinkaan ole valmiit hyväksymään sielläkään, missä tätä metodia enemmän käytetään. Tämän tutkimussuunnan uusimman manifestin nimi *Voices of Change* osoittaa, että sen kannattajat katsovat olevansa pioneereja, jotka taistelevat lähinnä positivistista tutkimuksen välttävyyttä vastaan.

JOITAKIN HUOMAUTUKSIA

Tieteen tulokset eivät välttämättä ole niitä, jotka tutkija raportissaan esittää, vaan useimmiten tulokset täsmentyvät ja syntyvät itse asiassa siinä tieteellisessä keskustelussa, jota käydään saavutetuista tuloksista. Tästä syystä on välttämätöntä ottaa tässä puheeksi joitakin seikkoja, jotka ehkä toisin ajatellen olisi voinut vain mainita face to face tutkijalle.

Myytit ovat sitkeässä

Yksi koko Juha Sihvosen historiallisen analyysin ja aikojen kuluessa tapahtuneiden muutosten lähtökohta on se, että "Alkujaan keskeisellä sijalla opistoissa oli yhteiskunnallisten aineiden opetus" (s.19). Vuonna 1971 Opistolehden numerossa 3 julkaisemassaan artikkelissa YTL Erkki Karjalainen käsiteli tätä aihetta. Kyseessä oli osa hänen väitöskirjaksi tarkoitettua tutkimusta, jonka loppuun saattamisen varhainen kuolema esti.

Karjalaisen tulokset alkavat työvuodesta 1924-25, koska sitä aikaisemmasta kaudesta hän ei ole voinut saada luotettavaa lähdeainesta. Hän päätyy siihen, että 1924-39 välisenä aikana yhteiskunnallis-taloudellisia aineita oli opiston ryhmien kokonaismäärästä noin 6-7 prosenttia. Vastaavana ajankohtana mainittujen ryhmien opiskelijoi- ta oli koko opiskelijamäärästä noin 4-6 prosenttia. Mainittujen aineiden ryhmiä/opisto taas oli samana aikana 0.7-1.6 kpl/opisto.

Edellä oleva huomio ei vähennä Juha Sihvosen työn arvoa. Sen soisi kuitenkin jo vihdoin vapauttavan opistoväen tästä myytistä, jonka mukaan eritoten sotien jälkeen työn yhteiskunnallista aluetta olisi hoidettu huonommin kuin varhaisvuosina. Tältä osin Suomessa on vallinnut etenkin itsenäisyyden ajan alkuvuosista lähtien tarkoituksenmukainen työnjako kansalais-/työväenopistojen sekä toisaalta yhteiskunnallisesti suuntautuneiden kansanopistojen ja opintokerhotoiminnan (se laajasti ymmärrettyinä) välillä.

Tutkimuksen lähdepohja

Juha Sihvosen tutkimus perustuu tavattoman laajaan lähdepohjaan. Joiltakin osin lähteistöä olisi voinut hivenen laadullisesti nostaa. Tutkija on keskittynyt analyysissään opistotoiminnan selkeisiin murroskausiiin, 1920-, 1960- ja 1990-lukuun. Lukijaa olisi palveltu entistäkin paremmin, jos Juha Sihvonen olisi laajemmasta perspektiivistä jossakin määrin valottanut asiaa yleisemmin, ts. mikä rooli aikuiskasvatuksella näyttää olevan murrosaikoina. Tähän olisi saanut hyviä lähtökohtia Franz Pöggeler'in ja Kallman Yaron'in toimittamasta koelmasta *Adult Education in Crisis Situations*. Sen artikkeleiden bibliografiat tarjoavat runsaasti aihetta valottavaa kansainvälistä lisämateriaalia.

Andragogia

Joissakin tapauksissa Juha Sihvonen olettaa meiltä lukijoilta liian paljon, toisinaan hän pitää selvyytensä sellaista, mikä ei minusta ole aivan itsestään selvää. Hän viittaa esimerkiksi "perinteiseen andragogiseen oppimismäkeen" kysyen, onko se vielä kelvollinen pohja opistojen laatutason kehittämiseksi (s. 18). Välittömästi tätä kohtaa edellä oleva kohta tai mikään muukaan tutkimuksen osa ei anna selvitystä siihen, mitä tutkija tarkoittaa "perinteisellä andragogisella oppimismäkeellä".

Muutamat johtavat suomalaiset alan teoreetikot, jotka Juha Sihvonen osoittaa tuntevansa perusteellisesti, ovat käsitelleet aikuisten oppimista siten,

että implisiittisesti heidän käsityksistään saatettaisiin muodostaa "perinteinen andragoginen oppimismäkemys". Asiaa ei kuitenkaan auta se, että itse 'andragogiikka' -termiäkin käytetään Suomessa niukasti. Tässä kohdin Juha Sihvonen olisi voinut olla täsmällisempi. Jos hän olisi halunnut asialle kansainvälistä ulottuvuutta, hän olisi voinut lukea 'andragogiikka' -käsitteen ja tieteenalan lyhyen, mutta erinomaisen hyvän kuvauksen Malcolm Knowles'in kirjasta *The Adult Learner. A Neglected Species* (4. painos, 1990, s. 51-65). Amerikan aikuiskasvatuksen grand old man Knowles käynnisti aikanaan keskustelun andragogiikan luonteesta ja sai aikaan suuren debatin erityisesti nuorempien kollegojensa keskuudessa. Se vei tiedettä tältä osin eteenpäin, ja nämä tulokset Knowles on esittänyt mainitussa kirjassaan.

Arveluttava samaistus

Paikka paikoin Juha Sihvonen samaistaa vapaan sivistystyön ja kansalaisopistotoiminnan tavalla, joka ei ole perusteltua. Sitä vapaata sivistystyötä, jota tekee kunnallinen kansalais-/työväenopisto, ei voi kaikilta osin samaistaa esimerkiksi eri suuntien kristillisten kansanopistojen työhön.

Kartoittaessaan vapaan sivistystyön ominaispiirteitä Juha Sihvonen tuo mukaan myös arvokasta ruotsalaista tutkimustietoa. Sitä ei kuitenkaan voi edes pitää kansalaisopistotoiminnan lähtökohtana, koska sitä ei Ruotsissa ole. Kun siis aineisto tulee opistotoiminnan kannalta 'toisen käden' vertailu-

ryhmästä, olisi erityisesti Henry Blid'in *Education By The People* ollut syytä ottaa mukaan, koska siinä käsitellään erittäin hyvin ruotsalaisen vapaan sivistystyön olemusta.

Kansainvälisyys

Opistotoiminnan murrosvaiheiden tarkastelun yhteydessä olisi ollut kiintoisaa lukea joku sana siitä, miten muualla lähinnä vastaavat instituutiot ovat kohdanneet eritoten 1990-luvun murroksen. Se, ettei tällaisia viittauksia työstä löydy, on harmittavaa, ja se kuvanneekin osaltaan sitä kiirettä, jota tutkija joutui työssään pitämään.

Harmillisuutta lisää tietoisuus siitä, että Juha Sihvonen oli mukana yhtenä kirjoittajana verraten tuoreessa Vapaan sivistystyön julkaisussa, jonka aineksella ja lähdetiedoilla näitä puuttuvia vertailuja olisi hänen kyvyllään helposti syntynyt.

Ainesta aikuiskasvatuksen filosofis-aatteellisiin perusteisiin olisi ollut hyvä hakea kauempaakin kuin Ruotsista. Esimerkiksi John L. Elias'in ja Sharan Merriam'in *Philosophical Foundations of Adult Education* olisi ollut tässä yhteydessä hyödyllinen lisä.

EI LOPPU VAAN ALKU

Väitöskirjan ohjaaja kysyi kerran erältä opiskelijalta, mitä varten hän harjoitti jatko-opintoja. Opiskelija vastasi, että hänen tavoitteenaan oli tulla oman aikansa siksi henkilöksi, joka tietää valmistuttuaan tutkimastaan aiheesta eniten maailmassa. Jokainen työn ohjaaja pitäisi varmasti tästä vastauksesta. En tiedä, onko Juha Sihvo-

nen asettanut juuri tätä tavoitetta omalle opinnäytteelleen, mutta - niin tai näin - lopullisesti sen ansiosta hänestä on tullut henkilö, joka tietää enemmän kansalais-/työväenopistotyöstä kuin kukaan muu.

Väitöskirja ei kuitenkaan ole loppu, vaan alku. Alku mille? Jollekin sellaiselle elämässä, jota kukaan ei tiedä. Toivon kuitenkin, että siihen "johonkin" tuntemattomaan kuuluisi yksi asia, se, että Juha Sihvonon pysyisi alalla opiston rehtorina. Muut vaihtoehdot saattavat käydä houkuttelevaksi.

Tähtet

- COLE, A.L. and D.E. HUNT (Eds.). (1994). *The Doctoral Thesis Journey. Reflections from Travellers and Guides*. The Thursday Group. Toronto, ONT.: Ontario Institute for Studies in Education.
- BLID, H. (1990). *Education By The People*. Oskarshamn: [Swedish] Workers' Educational Association.
- Center for Community Education & Action and Center for International Education. (1991). *Participatory Research: An Annotated Bibliography*. Northampton, MA and Amherst, MA.
- ELIAS, J.L. and SHARAN Merriam. (1980). *Philosophical Foundations of Adult Education*. Huntington, N.Y.: Robert E. Krieger Publishing Company.
- HUBBUSH, S.M. (1985). *Writing Research Papers Across the Curriculum*. Second Edition. Orlando, Florida: Holt, Rinehart and Wilson, Inc.
- ISAAC, S. & WILLIAM B. Michael. (1990). *Handbook in Research and Evaluation for Education and Behavioral Science. A Collection of Principles, Methods, and Strategies Useful in the Planning, Design, and Evaluation of Studies in Education and the Behavioral Sciences*. Seventh Printing. San Diego, Cal.: EDITS Publishers.
- KARJALAINEN, E. (1971). "Yhteiskunnallis-taloudelliset aineet opistojen ohjelmissa - historiallisia kehityspiirteitä". *Opistolehti*, 3, s. 56-59.
- KNOWLES, M. (1990). *The Adult Learner. An Neglected Species*. Fourth Edition. Houston, TX: Gulf Publishing Company.
- PARK, P., BRYDON-MILLER, M., HALL, B. and JACKSON, T.(Eds. 1993).*Voices of Change*. Participatory Research in the United States and Canada. Foreword by Paulo Freire. Toronto, ONT.: Ontario Institute for Studies in Education.
- PÖGGELER, F. & KALMAN Y. (Eds.). (1991). *Adult Education in Crisis Situations*. Jerusalem: The Hebrew University.
- SIHVONEN, J. (1996). *Sivistystä kaikille vai valituille? Kansalaisopistotoiminnan kehitys vapaasta kansanvalitustyöstä maksupalveluun*. Acta Universitatis Tampereensis, ser A, vol. 519. Akateeminen väitöskirja. Vammala: Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos, 1996, 287 s. liitteineen.
- TOIVIAINEN, T. (toim.1995). *Vapaa sivistystyö huomisen Suomessa: Kansanopistojen, sivistysjärjestöjen ja kansalaisopistojen lähivuosien tehtävien arviointia. Tutkimuksia ja selvityksiä. Sarja B: N:o 1. Helsinki: VSY-SBO*.

Timo Toivainen

Kirjoittaja on työskennellyt kansalaisopistoliiikkeessä parikymmentä vuotta: vuosina 1967-70 Kemian maalaiskunnan kansalaisopiston rehtorina, vuosina 1970-73 Kansalais- ja työväenopistojen Liiton pedagogisen sihteerinä sekä vuosina 1973-87 KTOL:n toiminnanjohtajana. Nykyisin hän on Vapaan sivistystyön yhteisjärjestön pääsihteerinä.